

Ocenjevanje znanja otrok s posebnimi potrebami v OŠ
z vidika učitelja praktika

Državna konferenca Društva specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije z naslovom:
**»Ocenjevanje znanja učencev s posebnimi potrebami v programu s prilagojenim
izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo v devetletni osnovni in srednji šoli«**

Nataša Škof

Izola, 17. 4. 2010

Povzetek

Čas, kraj, vsebino in način ocenjevanja je potrebno prilagoditi potrebam učenca. Potrebno je dogovarjanje med učencem, učiteljem, včasih tudi specialnim pedagogom in starši otroka. Bistvo ocenjevanja ni v oceni trenutnega znanja, ampak v osebnem napredku in razvoju mišljenja otroka. Cilj osnovne šole ne smejo biti otroci, ki prenašajo s seboj ogromno bazo podatkov, ampak otroci, ki znajo podatke poiskati, razmeti in jih uporabiti. Želimo imeti kompetentne otroke.

Uvod	3
Kdaj je vedenje otrok za učitelja stresno in kaj lahko storimo?	3
Kako vodim pouk?	3
Kako, kdaj in v kakšnem obsegu ocenjujem znanje?	3
Nekaj primerov iz moje učne prakse	3
1. Hiperaktivci.....	3
2. Slaboslišči	4
3. Gibalno in govorno ovirani	5
4. Vedenjsko moteni	5
5. Otroci s specifičnimi učnimi težavami	6
6. Dislektiki	6
Dileme ocenjevanja	6
Sodelovanje	7
Uspehi sodelovanja	7
Postavitev meja za šolanje v večinski osnovni šoli	7
O delu učitelja	8
Zaključek	8

Uvod

Nedavno so me na nekem seminarju podučili, da predstavljajo otroci s posebnimi potrebami kar četrtno populacije naših osnovnošolcev. Začela sem razmišljati o učencih, ki sem jih učila in ki jih učim in so se mi zdeli posebni na nek način kar vsi. Seveda sem pri večini lahko našla nek skupni imenovalec, so pa dejansko nekateri učenci izstopali. Izkusila sem delo s slabše in slabo slišječimi, delo z otroki z motnjami v branju in pisanju, gibalno in govorno oviranimi otroki, otroki z vsestranskim mentalnim primanjkljajem, zaradi bolezni od rednega pouka odsotnimi otroki, vedenjsko motenimi otroki in otroki, ki so s svojim razmišljanjem, vedoželjnostjo in zbranostjo skozi ves pouk prehiteli večino svojih vrstnikov v razredu. Vse te otroke sem že poučevala, z nekaterimi med njimi sem imela tudi individualne ure pouka.

Kdaj je vedenje otrok za učitelja stresno in kaj lahko storimo?

Tedaj, ko je nepredvidljivo, moteče in ni v kontekstu učne ure, ki jo izvajamo. Tu se srečujemo s tistimi, ki nam »rušijo« učni proces in so zaradi njih lahko vsi ostali udeleženci prikrajšani za dober pouk. Taki otroci znajo v nas izzvati frustracije, kar lahko pripelje do konflikta, od katerega pa nihče od zbranih prisotnih ničesar ne pridobi. Tu se postavlja vprašanje, kako se temu izogniti? Iz osebnih izkušenj lahko trdim le to, da morajo taki otroci zaznati **razumevanje in sprejetost**, takrat te oni sami vključijo v svoj svet kvalitativno in potem težav – vsaj večjih – običajno ni več. Z otroki se pogovarjam pošteno in odkrito. Poskušam razumeti njihovo trenutno počutje in odreagirati v smislu nudenja pomoči in ne grajanja ali kaznovanja.

Kako vodim pouk?

Kar se mi pri izvedbi posamezne učne ure zdi najpomembnejše, je stik. S tem mislim na povezanost med učencem in učiteljem. Učenec mora vedeti, da ga učitelj vidi, sliši, razume in spremlja njegovo delo. Stik je mogoč le, če je učitelj dosleden in odrasel. Ko govorim o odraslem učitelju, mislim predvsem na to, da učitelj ne sme podleči konfliktnim situacijam v vlogi ranjenega, prizadetega otroka. Le pod takimi pogoji se učitelj lahko posveti učencem s posebnimi potrebami tako, da so cilji učne ure realizirani.

Kako, kdaj in v kakšnem obsegu ocenjujem znanje?

Za ocenjevanje znanja se z učencem s posebnimi potrebami vselej dogovorim. Skupaj določiva čas, kraj, način in vsebine ocenjevanja. Jasno mu predočim kriterije ocenjevanja. Včasih pri teh odločitvah sodelujejo tudi starši učencev. Prilagam se potrebam otroka, pri čemer dosledno upoštevam mnenje staršev in strokovnih sodelavcev. Zelo pomembno je, da pri ocenjevanju ni neznanj. Ocena učenčevega znanja mora biti vselej utemeljena.

Nekaj primerov iz moje učne prakse

1. Hiperaktivci

Problem

Otrok težko vzdrži za mizo, uro za uro vseh šest ali sedem ur pouka, hiperaktivci še toliko težje. Začnejo se vrteti, prevračati na stolu ali pa štrcati s svinčnikom po klopi. Nekaj pač

morajo početi – njihovo telo, ali pa njihovi možgani, potrebujejo gibanje. Enako je med ustnim ocenjevanjem znanja.

Rešitev

Pri mojih urah otroku ni potrebno sedeti kot pribit na stolu. Učenec se lahko brez vprašanja mirno sprehodi do umivalnika, pije vodo, gre do smetnjaka, si ošili svinčnik, odvrže papirček – včasih samo zato, da se sprehodi. Ali to otroci izkoriščajo? Ne, saj so pravila jasna. Vedo, da se lahko po potrebi mirno in nevpadljivo sprehodijo, a s tem ne smejo motiti dela vseh ostalih udeležencev pouka. Mislim, da jim je to všeč, morda tudi zato, ker sem jim razbila tisti okvir, da je treba uro za uro presedeti 45 minut.

Pri ustnem ocenjevanju si učenec sam izbere prostor, kjer bo vprašan. Običajno odgovarja na zastavljena vprašanja pred tablo. Tu je nameščen moj kateder, za katerim med ustnim ocenjevanjem sediva kar oba, tako da je ocenjevanje bolj podobno intervjuju kot spraševanju. Učenec je seznanjen, katera znanja so minimalna, katera temeljna in ve, kaj mora znati za kakšno oceno. V začetku vedno postavim enostavna vprašanja in ne nujno vezana na učno snov, zato da razbijem tremo in ustvarim pravo, manj stresno klimo za nadaljevanje ocenjevanja.

Pri pisnem ocenjevanju imajo taki otroci običajno težave s koncentracijo, kar se odraža tudi v slabšem branju navodil, zato se med samim pisnim ocenjevanjem občasno sprehodim po razredu in preverim, kako sledijo oz. berejo navodila nalog.

Za učenca, ki ne zmore, ne zdrži celo šolsko uro v klopi in so zanj dražljaji, ki prihajajo med pisanjem pisne naloge do njega, moteči ali pa postane sam moteč za druge, se predhodno dogovorim s šolsko psihologinjo ali kakšno kolegico, da piše pisno ocenjevanje sam, izoliran od sošolcev in motečih zunanjih dejavnikov.

2. Slaboslišči

Problem

»Halo, Tonček, danes sva dogovorjena, da te vprašam.« Odziva ni, Tonček gleda nekam ven skozi okno in prav vseeno mu je, kaj ravnokar pripovedujem. Potem stopim pred njega. Ko me zagleda, se zasmehi. Izklopil si je slušni aparat in me kratko malo odstranil iz prizorišča. Vprašam ga, zakaj me je kar izbrisal, pa mi odgovori, da preveč vreščim.

Rešitev

Komunikacija je na prvem mestu. Ne vem, kako se počutiš, če tvojega počutja občasno ne preverim. Tega sem se naučila ravno iz navedenega primera. Od takrat občasno preverim, kako me kdo sliši in kako razume, kar pripovedujem. Lažje je zame in zanje.

Tonček s pomočjo aparata komaj še kaj sliši na eno uho, na drugo ne sliši. Paziti moram, kje sedi. Ko razlagam, vedno gleda moja usta, zato moram paziti, kako se gibljem po učilnici. Med ustnim ocenjevanjem sedi meni nasproti za mojim katedrom. V razredu mora biti tišina. Sproti moram preverjati, ali in kako je Tonček slišal moje vprašanje.

3. Gibalno in govorno ovirani

Problem

Miha je otrok s cerebralno paralizo. Njegove kretnje so okorne, prijem pisala slab, govor otežen, počasen, slabše razumljiv. Je zelo prizadeven, vesten in urejen. Potrebuje več časa, da se lahko izrazi in pove svoje mnenje, piše počasi, pisava je težko berljiva, velika, okorna.

Rešitev

Miha sedi v prvi klopi, pred mano. Pri pouku uporablja prenosni računalnik. Vsebine, ki jih obravnavamo v šoli, mu posredujem kar po elektronski pošti. Medtem ko ostali sošolci zapisujejo vsebino ure v zvezke, on prebira učno snov v učbeniku. V razredu enakovredno sodeluje pri razpravah, pustimo mu potreben čas, da se lahko izrazi, enako je pri ustnem ocenjevanju. Sošolci morajo biti pozorni na njegove odgovore, vedo, da Miha potrebuje čas. Z Miho se dogovorim, kako bo pisno ocenjen. Test mu pripravim kar na računalnik. Odgovore zapisuje na moj računalnik. Ko zaključi z delom, test natisnem in ocenim. Miha je zadovoljen in uspešen.

4. Vedenjsko moteni

Problem

Zara je bistra učenka. Ima navado, da se na stol kar zvrne, po navadi eno nogo vrže kar na mizo. Usta ji polnijo žvečilni. Mimogrede zakolne in koga kam pošlje. Ne njeno obnašanje, ne besede, ne oblačila ne ustrezajo pojmu spodobno. Vsaka ura z njo v razredu je drama in izziv hkrati.

Dogovora o ustnem ocenjevanju se ne drži. Ko je vprašana, ne izkaže potrebnega znanja. Pridige ne pomagajo. Edini odziv nanje je zavijanje z očmi.

Rešitev

Zara hitro odrašča, imam mnogo problemov, potrebuje pogovor, mnogo pogovorov, moram jo poslušati in ji dopovedati, kaj so meje in kje so meje. Glede nje je moj cilj skromen. Izdelati mora to šolo, biti čim manj odsotna od pouka. Pridobim si njeno zaupanje, poskušam jo razumeti, posredujem med njo in drugimi učitelji, umirjam zadeve. Zara ne potrebuje konfliktov. Ima navado manipulirati z vsemi. Potrebuje jasne meje in doslednost.

Ker ne gre drugače in se Zara kljub svoji bistrosti noče in noče naučiti učne snovi, se obrnem na njeno mamo. Mama mi priskoči na pomoč, tako naslednjič sedimo na sestanku vsi trije: Zara, njena mama in jaz. Dogovorimo se, da Zara ne bo odgovarjala v razredu, ampak v kabinetu šolske psihologinje. Pri ocenjevanju bomo ob njej prisotne psihologinja, njena mama in jaz. Tako je tudi bilo. Stvar je delovala. Zara se je naučila in to dobro naučila.

Otroci stvari drugače jemljejo v roke, če vedo, da za njimi stojijo starši.

5. Otroci s specifičnimi učnimi težavami

Problem

»Vid, danes sva dogovorjena za ustno ocenjevanje znana.« Izbere ustno ocenjevanje v krogu. Vsi se vidimo, vsi se slišimo. Začnem mu postavljati vprašanja, pa mi ne odgovori niti na enega. Zaznam njegov odsoten pogled in vem, da sva pri individualni uri pouka na ta vprašanja odgovarjala že včeraj, a žal tokrat nisem zadela pravega trenutka. Vem, da je priključ vseh pri Vidu možen, a ne zmeraj. Treba bo počakati.

Rešitev

Uberem drugo strategijo ocenjevanja. Opazujem učenca, in ko zaznam, da pri utrjevanju, ponavljanju učne snovi izdatno sodeluje, ga tedaj vprašam in izkazano znanje ocenim. To je seveda v najinem dogovoru. Nikoli ne naredim ničesar, da bi otroku škodovala!

6. Dislektiki

Problem

Dora je dislektik. Črke in besede jo izčrpavajo. Zanja je prepis tabelske slike tako mučen, da bi ga najraje izpustila. Njene črke so velike, tako velike, da je zvezek kar majhen. Dora pri vsaki uri potrebuje mojo spodbudo. Prihodnji teden bo pisno ocenjena iz znanja biologije.

Rešitev

Tabelsko sliko za Doro prilagam. Pomembne pojme poudarim in smiselno povežem. Po potrebi ji vsebino tudi narekujem. Spremljam, kako jo zapisuje. Pri pisanju testa pripravim poleg A4-formata še A3-format s povečanimi črkami in več prostora za pisanje. Ponudim ji oba testa, naj sama izbere. In izbere večjega. Dora piše test dlje kot ostali. Dora je uspešna – tudi zato ker se dobro zaveda svoje težave in zato pri pouku posluša.

Dileme ocenjevanja

Nekateri kolegi si pogosto belijo glavo in zdi se jim, da je pa bila morda ocena, s katero je ocenil učenca – otroka s posebnimi potrebami (izključeni nadarjeni učenci) –, morda previsoka. Vedno znova nam namreč rezultati nacionalnega preverjanja znanja dokazujejo, da ti učenci v primerjavi z ostalimi dosegajo slabše rezultate. Osebno menim, da učitelj ne more narediti škode otroku, čigar znanje je morda previsoko ocenil. Veliko več škode lahko naredi, če je znanje otroka ovrednoteno s prenizko oceno. In konec koncev – jaz se svojih ocen ne spominjam, spominjam pa se učiteljev, ki so bili delu predani, dosledni in strokovni. Cilj šolanja naj ne bi bil otrok s polno glavo podatkov, temveč otrok, ki bo znal podatke poiskati, razumeti in jih uporabiti. Želimo imeti kompetentne otroke.

Sodelovanje

Med svojim delom naletim tudi na težave in te sprožijo vprašanja. Odgovorov ne iščem sama. Ob meni so šolska psihologinja, specialna pedagoginja, ravnateljica šole, kolegice in kolegi ter starši učencev.

Na psihologinjo se lahko obrnem v vsakem trenutku in vedno dobim pravi odgovor. Je kot nekakšna prva pomoč. Specialna pedagoginja me razsvetli, ko mi zelo temeljito predoči težave posameznika, pripravi zanj IP in budno spremlja vsak njegov napredek. Ravnateljica deluje v smeri organiziranja dobrih predavanj in delavnic, tako za nas učitelje kot tudi za starše učencev, na katerih se seznanimo s problematiko učencev s posebnimi potrebami. Kajti to znanje je tisto, ki ga učitelji pri delu s temi učenci najbolj potrebujemo. Kolegice in kolegi se aktivno udeležujejo pri obravnavi vsakega posameznika, iščejo in predlagajo rešitve.

Konstruktivno sodelovanje staršev je nujno. Najtežje je soočenje staršev z otrokovimi težavami in sprejetje drugačnosti. Pri nekaterih se to zgodi prej, pri drugih kasneje, so pa tudi taki, ki v času vključenosti otroka v osnovno šolo ne pridejo do uvida. Delo z njihovimi otroki zato običajno postane najtežje. Zanimivo bi bilo izvesti analizo v smislu primerjave sodelovanja staršev in učno uspešnostjo učencev s posebnimi potrebami.

Konstruktivno sodelovanje je potrebno in vedno učinkovito.

Uspehi sodelovanja

V naravoslovno-tehničnem aktivu sem prosila učitelje, če mi izpolnijo en majhen vprašalnik. Zanimala me je korelacija med učno neuspešnimi učenci, obiski staršev, pisanjem domačih nalog ... Zanimiva je bila ugotovitev, da niti en učenec s posebnimi potrebami ob zaključku prvega ocenjevalnega obdobja ni bil učno neuspešen pri predmetih, ki jih poučujejo učitelji naravoslovno-tehničnega aktiva. Resda gre za majhno skupino učencev in majhno skupino učiteljev in vzorec ni statistično reprezentančen, a sem osebno s tem rezultatom kljub temu zadovoljna. Pove mi, da smo na pravi poti. Dobri učni rezultati gotovo vplivajo na dvig samopodobe teh otrok in s tem na njihovo boljšo vključenost v družbo.

Postavitev meja za šolanje v večinski osnovni šoli

Izjemoma se zgodi, da je v OŠ vključen tako zelo poseben otrok, ki ga ne zmoremo obvladati z normalnimi pedagoškimi prijemi. Tu govorim o otroku, ki ti mimogrede zabriše šestilo v glavo, ki prevrača mize, spleza na okensko polico in grozi, da se bo vrgel z okna, ki pretepa, grize, davi sošolce. Sama bi temu rekla hudo vedenjsko moten otrok. Njegovega ravnanja v afektu ne more ustaviti nihče. Otrok predstavlja grožnjo sebi in drugim. Tako zanj kot za vse ostale učence v oddelku je njegova prisotnost nezdrava, razdiralna in ogrožujoča. A mlini meljejo počasi ne glede na to, koliko škode je narejene. Osebno menim, da takemu otroku ni mesta med vrstniki. Potreboval bi umirjeno okolje in nekoga, ki bi se posvetil samo njemu – potreboval bi učitelja zase.

Razumem, zakaj naj bi bil otrok vključen v redni program šolanja, vendar tu postavljam na tehtnico psihofizično zdravje vseh udeležencev pouka v oddelku s takim otrokom. Njegova vključenost ne odtehta posledic, ki jih imajo zaradi nje njegovi sošolci.

O delu učitelja

Učitelj v sodobni šoli ni le praktik, ampak »multipraktik«. Iz vsega navedenega si lahko ustvarite sliko, kako spreten, zbran in osebnostno močan mora biti učitelj med uro pouka, da jo spelje tako, kot je prav. V razredu te nima kaj boleti glava, ne moreš razmišljati, ali je s tvojim otrokom, ki leži sam doma bolan, vse v redu, pravzaprav resnično ne moreš početi ničesar drugega, kot da si tam vsak trenutek 100% zbran, ves za njih. In to je zelo zahtevno delo. Vsak dan na preizkušnji, iz katere naj bi izšli zadovoljni učenci, polni znanja. Čas bi že bil, da se učitelja neha obravnavati kot uradnika, katerega glavna naloga je dosledno in natančno izpolnjevanje vseh možnih obrazcev. Učitelj je pedagog, psiholog, retorik, raziskovalec, predvsem pa človek z velikim srcem – in samo takšen je lahko učinkovit med učenci.

Zaključek

Za uspešno delo pri pouku otrok s posebnimi potrebami je otroka potrebno najprej dobro spoznati in vzpostaviti z njim stik. To je možno le ob dobrem sodelovanju učitelja s starši učenca, specialno pedagoginjo, šolsko psihologinjo in ostalimi učitelji, ki učenca poučujejo. Za delo s takimi učenci potrebuje učitelj posebna znanja – taka, ki mu omogočajo vpogled v otrokovo zaznavanje, razumevanje, vedenje in delovanje. Učitelj lahko realizira pri pouku zastavljene cilje le ob 100% predanosti delu v razredu. Sodelovanje specialnih pedagogov z učiteljem je nujno, če želimo doseči uspešno vključenost takih otrok v družbo. Kadar ima otrok s posebnimi potrebami od vključitve v redno proces šolanja več škode kot koristi, tedaj je njegova vključenost v redno osnovno šolo nesmiselna in škodljiva. Enako velja, če je njegova vključenost škodljiva za njegove sošolce. Nekateri otroci potrebujejo individualni pouk.